

egy ipari szakma sem, mely fejlődésében annyira iker-
testvér volna az irodalommal mint a nyomdászat.

Sem tanonczainknak a tanonczidő, sem ifjú szak-
társainknak a gyakorlatban elsajátított tudás nem nyújt
elég garanciát, kiképeztetést az életben való boldogu-
lásra. Ki kell azt egészíteniök a szabad idejükben való
önképzéssel. Ebben pedig leghívebb támogatójuk: a
szakirodalom.

Ne kicsinyeljük, ne ócsároljuk tehát szakirodalmun-
kat, mert ezzel csak önmagunkat kisebbitjük, hanem
legyünk büszkék rá, és a mi fő – pártoljuk és fejlesz-
szük azt!

A korrektor.

IRTA: GOLDFINGER MÓR.

AKÖNYVNYOMTATÁS feltalálása óta grafikai téren igen
sok többé-kevésbé fontos újítás és találmány látott
napvilágot, mely mind Gutenberg találmányán alapszik;
ily módon tökéletesbedett a technika, így keletkeztek a
körforgó, öntő- és szedőgépek. De a korrektori intéz-
mény a régi tradíciókhoz hű maradt; a korrektor
munkája ma is olyan, a minő 450 évvel ezelőtt volt.
Az ő feladata átolvasni az első levonatot, az eredetivel
vagy a kézirattal összehasonlítani, a szedő munkáját
felülvizsgálni és az előforduló hibákat kijavítani, hogy
a nyomtatvány hibamentes legyen.

Már a régi időkben is fontos szerep jutott a kor-
rektornak a nyomdában. Akkor ugyanis a tudományos
nyelv a latin volt, és ezen a nyelven irták a legtöbb
könyvet; ennél fogva csak képzett, tudós ember lehetett
korrektor. Már a nyomdát engedélyező régi pátensekben
rendszerint ki volt kötve, hogy a nyomda tartozik ter-
mékeit tanult és ügyes korrektorral átolvastatni, nehogy
sajtóhiba essék bennök. Hogy mily fontos szerepe volt
akkor a korrektornak, az kitűnik egyebek közt a kolozs-
vári r. kath. liczeumi nyomdának 1814. évbéli ügykeze-
lési és munkaszabályzatából is, mely megjelent *Firtinger*

Károly „Ötven esztendő a magyarországi könyvnyomtatás közelmúltjából“ című munkájában.

Ámbár a könyvnyomtatás művészete részben gyári iparággá süllyedt, a korrektori intézmény máig is megőrizte régi jellegét; a hivatásos korrektornak manapság is nemcsak bizonyos általános műveltségű embernek, de szakképzett nyomdásznak is kell lennie, hogy terhes és felelősségteljes munkáját kellően végezhesse.

Elengedhetlen kelléke a jó korrektornak az univerzális műveltség bizonyos foka. A különböző tudományágakban való némi jártasságon kívül, főképen kitűnő nyelvtani képzettségre van szüksége, hogy azt, a mit olvasott, megértse és ennek folytán az esetleg hiányos vagy rossz kéziratot is könnyen olvashassa és kijavíthassa. Szóval a jó korrektor négy gimnáziumi osztály elvégzése nélkül szinte elképzelhetetlen, mert e nélkül a tudományos munkák korrekturáit alig végezheti. Magától értetődik, hogy anyanyelvünket, a magyart, és ha valamire vinni akarja, a németet is tökéletesen kell ismernie.

Számos évi korrektori gyakorlatom alatt azonban – sajnos – alkalmam volt nem egy kollegát megismerni, a ki mint korrektor szerepelt, a nélkül hogy a magyar és német nyelv elemi szabályait ismerte volna.

Ha emberünk gimnáziumba járt, a latin, német (és esetleg francia) nyelveket ismeri, akkor már olasz és román nyelvű munkáknál is könnyen eligazodhatik. De ismernie kell mindezekon kívül a görög és cyrill betűket és valamelyik szláv nyelvet is. Mert hát Magyarországon, ennek poliglott népességénél fogva, nemcsak magyar és német, hanem igen sok más nyelvű nyomtatvány is fordul elő, meg aztán külföldi munkákat is szívesen csináltatnak nálunk, mert – hála a magyar szennykonkurrencziának és az alacsony munkabéreknek – itt még az idegen nyelvű nyomtatvány is olcsóbb, mint például Ausztriában, Németországban a német, Franciaországban a francia, vagy Angliában az angol nyelvű nyomtatvány.

Már előbb említettem, hogy a korrektornak szakképzett nyomdásznak kell lennie, mert a korrektor nemcsak a szedő munkáját, hanem bizonyos tekintetben – mint revizor – a gépmester ténykedését is ellenőrzi és gyakran ő az utolsó és fő tényezője annak, hogy a nyomtatvány kifogástalanul kerüljön a megrendelő kezébe.

A fentiekben vázoltam azon ismereteket, melyekre a korrektornak szüksége van, hogy állását kellően betölthesse. Van azonban még számos más, látszólag csekély jelentőségű, de mégis nagyfontosságú dolog, a mi a korrektor munkájára nagy befolyással van. Ezen kellékek egyike a nyugodt temperamentum, mely a korrektort képessé teszi arra, hogy munkáját higgadtan végezze. Mert, ha minden rossz elválasztásnál vagy fontosabb betűhibánál elhagyja a béketűrés és káromkodással könnyít a hangulatán, akkor néhány év múlva bizonyára idegbeteggé lesz; ha egy elnézett hiba miatt kijön a sodrából, akkor a további munkára képtelen, mert izgatottságában a legnagyobb hibát sem veszi észre.

A korrektor szellemi munkát végez, melynél rendkívül nagy figyelmet kell kifejtenie, annyira, hogy másra gondolnia nem igen szabad. Hogy a korrektor dolgát nyugodtan és háborítatlanul végezhesse, lehetőleg külön, csendes szobára van szüksége. Itt az első követelmény a jó világítás. Legjobb a nappali világosság, persze ha a helyiség nem sötét és a világosság közvetlenül az ablakból, baloldaltól esik az asztalra. Ma azonban már a mesterséges világítás is oly tökéletes, hogy szemünknek éppenséggel nem árt. Első helyen áll a villamos fény, ha annak kápráztató hatását a szemtől elhárítjuk. Jó az Auer-féle gázlámpa is, de ennél ügyelni kell, hogy ne legyen nagyon közel a fejünkhöz, mert könnyen főfájást okozhat. A közönséges lobogó gázláng és petróleumlámpa azonban igen ártalmas a szemre és ezért lehetőleg mellőzendő.

Fontos, hogy a korrektornak jó és egészséges szeme legyen, ámbár nála tulajdonképpen nem annyira a látás éles volta, mint inkább a figyelem élénksége a döntő. Ügyelnie kell a természetes, nyugodt és fesztelen testtartásra. A munkába való belegörnyedés, a fej lehorgasztása, a szoros inggallér mind vértolulást okoz az agyban és közvetve rontja a szemet. A tüdővész okozója igen sok esetben a hosszas, helytelen ülés, mert ez elfárasztja a mellkas izomzatát, nehézkessé teszi a lélegzést, tehát a szív és a tüdő helyes működését gátolja. Ennek elkerülése végett igyekezzék a korrektor, hogy célszerű, lejtős felületű dolgozóasztalt kapjon, mely az egészségtan követelményeinek megfelel.

A dolgozó-asztal lapjának hajlása olyan legyen, hogy a munkánál a lap 45 foknyi szög alatt, 30–35 cm.

távolságnyira essék a szemtől. A széknak oly magasnak kell lennie, hogy alkarunkat kényelmesen az írólapra fektethessük, a nélkül, hogy a vállunkat emelni vagy a hátat és fejet lehajtani kellene.

A korrektori szoba felszereléséhez tartozik még néhány idegen nyelvű szótár, kisebb lexikon, helység-névjegyzék és címtár.

A korrektor a hibák megjelölésére különféle jeleket használ, hogy a szedő a korrigálásnál ne jöjjön zavarba. Munkáját rendszeren egyedül végzi, még pedig úgy, hogy előbb a kéziratról egy mondatot vagy mondatrészt elolvas, azután a levonaton ellenőrzi annak helyességét. Megbecsülhetlen szolgálatokat tesz a jó emlékezőtehetség, mert a szöveg helyességének ellenőrzésén kívül a korrektornak a betűhibákra, az egységes ortográfiára és a tényleges tartalomra is kell ügyelnie, a nélkül hogy a mondatok értelmi összefüggését elveszítené.

Némely helyütt az összeolvasást tartják előnyösebbnek, vagyis azon módot, hogy a míg a korrektor fenhangon olvassa a korrekturát, más valaki a kéziratot figyeli, vagy megfordítva. Ilyenformán állítólag gyorsabban halad a munka és könnyebben vehető észre a temetés, a lakodalom. De valójában csak elenyészően csekély az ilyenformán elért időnyereség, a korrektor figyelme pedig a felolvasó hangja által megzavartatik és könnyebben átsiklik az ortográfiai és betűhibákon. Vannak ugyan bizonyos munkák, melyeknél az összeolvasás haszonnal jár; pl. a számszedések, sorsjegy-húzási jegyzékek stb. a biztonság kedvéért összeolvasandók, vagy egyéb tömörebb hasábok is, ha sürgősen kellene. Szintúgy a finomabb munkáknál előforduló tömör-szedések második korrekturáját előnyösen lehet az összeolvasás módszere szerint végezni; de ezt általános szabályul elfogadni nem lehet.

A számokra és nevekre nagy gondot kell fordítani, mert ezekben legkönnyebben esik hiba. Általában az a szabály, hogy a nyomtatvány az eredetinek úgyszólván hű tükre legyen. Mivel pedig egyszeri olvasással vajmi ritkán lehet teljesen hibátlan munkát végezni, nagyon helyesen cselekszik a korrektor, ha az egyszer már elolvasott hasábot még egyszer átfutja kézirat nélkül; a mikor is a még benmaradt hamis betűket, avagy az esetleg átnézett hibákat legkönnyebben ez alkalommal veszi észre.

A korrektornak megvan az a – különösen napi-lapoknál szükséges – szabadsága, hogy az előforduló tollhibákat kijavíthassa.

A mesterszedéseknél követendő eljárásra nézve általános szabályokat előírni nem lehet, mert ezek oly számosak, hogy csak hosszas gyakorlattal sajátíthatók el. Legfontosabb az alapos tipográfiai képzettség; ezt aztán semmi sem pótolhatja. A hol ez hiányzik, a kontár a különféle merkantil munkákból halomszámra gyárthatja a makulaturát.

Hiszen a legnagyobb elővigyázat mellett is meg-esik, hogy a korrektor figyelmét egyik-másik hiba elkerüli, a mi azután nemcsak bosszúságot, de gyakran nagy kárt is okoz.

Száz eset közül 90-ben azonban a rossz kézirat az oka a sajtóhibának. „A szedő majd csak elolvassa“, gondolja az író, és olyan pongyolán ír, mihez hasonlítva az egiptomi hieroglif-írás ugyancsak „kismiska“. Történt egyszer, hogy *Saphir*, az ismert satirikus, bement a nyomdába, a hol az ő munkáit nyomtatták. A szedők épen egy nehéz passzuson töprengtek, melyet nem bírtak elolvasni. Saphir kezébe vette a kéziratot, de nem tudta kibetűzni a saját írását. Végre is türelmét veszítve, dühösen odacsapta a kéziratot a szekrényre és így kiáltott fel: „Az ördögbe is, nem azért irtam ezt, hogy magam olvassam, ez az önök dolga, uraim!“ Szólt, és faképnél hagyta az ámuló szedőket.

Bármennyire hadilábon áll is a korrektor a sajtóhibával, mégis nem egyszer megőrül neki – ha megcsípte. A sajtóhiba önkéntelen komikuma ilyenkor párosul a megkönnyebbülés érzetével a fölött, hogy a veszedelmes hiba nem kerülte el figyelmét.

Állítólag van egy lap, a melyben sajtóhiba még soha elő nem fordult: a kínai hivatalos lap. És ezt épp olyan egyszerű mint praktikus módon érik el, ámbár nem hiszem, hogy ez nálunk is beválnék. Ennek a lapnak a korrektoraít ugyanis a kínai kormány nevezi ki és rendkívül busásan fizeti. De ha a korrektor egyetlen hibát hagy a lapban, – irgalom nélkül fejét veszik!?

De térjünk vissza a magyar korrektorhoz, a kitől nemcsak jó és hibátlan munkát, hanem bizonyos produktivitást is kívánnak, azaz hogy gyorsan is tudjon dolgozni. E tekintetben zsinórmértékül szolgálhat, hogy petit és garmond művek szedésénél 10 – 12 szedőre egy

korrektor esik. De általában nehéz a helyes arányt megállapítani. Mert ahány ház, annyi szokás! Némely nyomdában kevesebb munkát, de teljes felelősséget kívánnak; másutt ismét inkább 1 – 2 korrektorral többet alkalmaznak és a korrekurát kétszer olvastatják, mert azt tartják, hogy „több szem többet lát“. De ha fölteszszük, hogy 12 szedő garmond-írásból naponta átlag 6 ív regényt szed, akkor körülbelül megvan az a munkamennyiség, a melyet a jó és szorgalmas korrektor egy nap alatt lelkiismeretesen és rendesen el tud végezni. Mesterszedő-nyomdákban pedig 20 – 25 szedőre is elég egy korrektor. De vannak rendkívüli esetek is. Így például a Langenscheidt-féle francia-német szótárnál, melynél csak 6 – 8 szedő dolgozott, nem kevesebb mint 22 korrektort kellett alkalmazni; viszont 1874-ben a bécsi lakás-czímtárt 18 szedő szedte nonpareilleből, de csak egy korrektor olvasta, még pedig három hónapig naponta átlag 4000 sort első korrekurában, e mellett még a hozzátartozó 10 ív hirdetést, a szerzői korrekurá-összehasonlítást és géprevíziót is elvégezte!

A korrektor munkája nem könnyű és sok türelmet igényel. De még sokkal körülményesebb a revizor teendője. Ennek leírása magában véve egy egész cikkre terjedne és ezért mellőzendőnek vélem ezt annyival inkább, mivel egy ilyen cikk 1897. évi évkönyvünkben már megjelent.

Láttuk tehát, hogy a korrektor képzettségéhez kötött föltételek nem csekélyek, hogy számos évi fáradság és szorgalom kell ahhoz, hogy az állásának sikeres betöltéséhez megkívántató ismereteket elsajátítsa. Kérdezzük már most, mily arányban áll ezekkel a követelményekkel a díjazás?

A felelet — sajnos — nem kielégítő.

Szomorú eredményt tapasztalunk továbbá, ha egy pillantást vetünk azokba a munkahelyiségekbe, melyeket a legtöbb nyomdában a korrektoroknak szánnak. Legtöbb helyen ez nem egyéb, mint egy a szedők által is használt ablakdeszkához állított rozoga asztal vagy egy regális, a hol aztán a korrektor a szedők mellett, a nagy sürgés-forgás közepette, tartozik dolgozni; vagy pedig egy üres sarok a gépteremben, hol egész nap a gépek idegrontó zakatolása és a személyzet lármája zavarja. Igen csekély azoknak a nyomdáknek a száma, a hol a korrektornak egy a szedő- és gépteremtől teljesen elkülö-

nített szoba áll rendelkezésére; általában örülnie kell, ha legalább nappali világosság mellett dolgozhatik, ha nem kénytelen fél munkaidejét lobogó gázláng mellett eltölteni.

Nem sokkal jobban állunk a korrektor rendelkezésére bocsátott segédkönyvekkel sem. Ritka eset, ha a korrektor valamelyik nyomdában egy tízéves lexikkal dicsekedhetik; nyelvtani segédkönyvekről, szótárakról a legtöbb esetben szó sincsen. És ha a korrektor ilyen segédkönyveknek hiányát érzi vagy azokat nélkülözni nem akarja, akkor azokat csekély jövedelméből kell beszereznie; de vannak oly nyomdák is, hol a korrektorok még a szükséges írószereket is sajátjukból tartoznak fedezni.

Sokat lehetne mondani a korrektori intézmény bajairól, de ezt úgy is tudja mindenki, tehát fölsorolni fölösleges. De addig, míg ezeken nem változtatnak a nyomdák, ne csodálkozzunk azon, hogy a hivatásos korrektorok száma folyton csökken; mert míg az illetékes tényezők, téves fölfogásból kiindulva, a korrektor fizetését sokszor a minimumra redukálják, addig a tehetséges korrektorok vagy más pályára lépnek, vagy a szekrény mellé állnak, a hol inkább számíthatnak előmenetelre és jobb fizetésre, vagy pedig – a mi a leggyakoribb eset – az alacsony fizetés következtében kénytelenek mellékfoglalkozást vállalni, a mi előbb-utóbb megboszulja magát, mert a túlságos szellemi munka következtében idegzetük annyira túlfeszül, hogy okvetlenül beáll a betegség, a végkimerülés.

Csodálkozhatunk-e ilyen körülmények között azon, ha a mai szedők – föltételezve a műveltség kellő fokát – nem tartják érdemesnek a korrektori állásra törekedni, de sőt hogy nevetségesnek tartanak, erre a célra időt vagy pénzt áldozni? Csodálkozhatunk-e rajta, ha törekvő fiatal emberek, a kik jobb iskolai képzettséggel bírnak, inkább oly életpályákra lépnek, a hol már kezdettől fogva több a kilátásuk a tisztességes megélhetésre és később, az aggkorban, a megfelelő nyugdíjra.

